

Лекція 4. Позаурочні та позашкільні форми навчання історично-краєзнавчого спрямування (2 год.)

План:

1. Музейно-екскурсійні форми навчання при вивченні історії рідного краю
2. Організація шкільних факультативів історико-краєзнавчого спрямування.
3. Мала академія наук – як форма навчання науково-дослідницького характеру.
4. Вивчення родоводу – приклад мікроісторичного дослідження.
5. Просвітницькі конкурси та історико-патріотичні заходи краєзнавчого спрямування.

Рекомендована література

Основна:

1. Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Ред.кол.: Терно С., Ігнатуша О., Лях С., Савчук Т., Турченко Г., Турченко Ф. ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя : Запоріж. нац. ун-т, 2023. 305 с.
2. Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. / Науковий редактор О.П. Реснт, відповідальний редактор О.А.Удод. Київ, 2018. 112 с.
3. Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали V Міжнародної наукової конференції (Суми, 11–12 листопада 2021 р.). У 2 ч. Ч. 2. Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. 142 с.
4. Королько А. Методичні рекомендації для семінарських занять та самостійної роботи з дисципліни «Основи шкільного краєзнавства» (для студентів IV курсу спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»). Івано-Франківськ, 2019. 78 с.

Додаткова:

1. Ігнатуша О. М. Актуальне звучання патріотичної поезії російсько-української війни 1917–1918 рр. на сторінках провінційної преси: приклад міста Олександрівська (Запоріжжя). *Шості Череванівські наукові читання: зб. наук. статей*. Вип. VI. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022. С. 158-161.
2. Ігнатуша О. М. З історії автокефальної церкви на території краю за Дніпровими порогами (20-ті рр. ХХ ст.). *Спадщина: До 100-річчя Державного архіву Дніпропетровської області: зб. наук. статей і док. / Держ. архів Дніпропетровської області; упор., ред. Н. Юзбашева*. Дніпро, 2022. Вип. 5. С.220-229.
3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник / Міністерство освіти і науки України; Ін-т освітньої аналітики; за заг. ред. С.М. Шкарлета. Київ, 2022. 358 с.
4. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: збірка наукових праць. Вип. 7 / Відп. ред. М.І. Михайлуца. Міністерство освіти і науки України; Одеський нац. морськ. ун-т; Ін-т історії України НАН України та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 608 с.
5. Ihnatusha O., Frolov M. Reaction of social and political forces of Zaporizhzhia to the beginning of the hetmanate (april-may 1918). *East European Historical Bulletin*. 2021. № 21. С. 97-110 (Web of Science).
6. Ihnatusha O., Ihnatusha A. Petro Smolichev – archivist: unknown page of prominent archaeologist and museologist activity (1932–1933). *Емінак*. 2022. № 2(38). С. 114-129 (Scopus; Web of Science)
7. Kolesnyk I. *Global History. Conceptual History*. Kyiv, 2022. 344 p.

Інформаційні ресурси

1. Краєзнавство Запорожжя. Журнал Запорізької обласної організації Національної спілки краєзнавців України. URL: <http://surl.li/jtvod>
2. Краєзнавство. Сайт журналу. URL : https://nsku.org.ua/?page_id=5603
3. Національна спілка краєзнавців України. URL: <http://nsku.org.ua/>

4. Україна модерна. URL: <http://www.uamoderna.com>
5. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/>
6. Український історичний журнал. URL: <http://uhj.history.org.ua/uk/home>

1. Музейно-екскурсійні форми навчання при вивченні історії рідного краю

Музейно-екскурсійні форми навчання при вивченні історії рідного краю включають в себе ряд методів та підходів. Вони можуть включати в себе:

1. **Використання матеріалів музею:** Це може бути використання матеріалів музею для поглибленого вивчення певного краєзнавчого об'єкту. Матеріали музею можуть бути використані на всіх уроках рідного краю у всіх школах міста і району і будуть важливим засобом активізації пізнавальної діяльності учнів і виховання у них любові до рідного краю.

2. **Тематичні екскурсії до музею:** Це можуть бути тематичні екскурсії до краєзнавчого музею села (міста), які допомагають учням краще зрозуміти історичний контекст та значення рідного краю.

3. **Організація шкільних факультативних занять:** Це можуть бути факультативи, які організуються для додаткового вивчення історично-краєзнавчих тем.

Музейно-екскурсійні форми навчання можуть бути застосовані для учнів різних класів, але їх конкретне застосування може залежати від віку та рівня підготовки учнів.

Наприклад, в Україні, згідно з методичними рекомендаціями, навчальні екскурсії проводяться для учнів:

- **1-4 класів** протягом 4 днів тривалістю не більше 3 академічних годин на день;
- **5-6 класів** протягом 10 днів по 3 академічні години на день;
- **7-8 класах** протягом 10 днів по 4 академічні години на день;
- **10 класах** протягом 10 днів по 5 академічних годин на день¹.

Це лише орієнтовна структура, і конкретна організація може залежати від конкретного навчального закладу та його програм.

2. Організація шкільних факультативів історико-краєзнавчого спрямування.

Організація шкільних факультативів історико-краєзнавчого спрямування включає в себе ряд етапів:

1. **Планування:** Визначте теми та об'єкти дослідження, які будуть цікавими та корисними для учнів. Це можуть бути історичні події, важливі персони, місцеві легенди тощо.

2. **Розробка програми:** Сформуйте детальну програму для курсу, включаючи конкретні теми для кожного заняття, матеріали для вивчення, завдання для самостійної роботи тощо.

3. **Проведення занять:** Залучайте учнів до активної роботи на заняттях. Використовуйте різноманітні форми роботи – лекції, дискусії, групові проекти, самостійну роботу тощо.

4. **Використання додаткових матеріалів:** Використовуйте ресурси музею, електронні бібліотеки, історичну літературу та інші матеріали для поглибленого вивчення тем.

5. **Оцінювання:** Оцінюйте роботу учнів не тільки за їх знаннями, але й за їх здатністю аналізувати інформацію, висловлювати свою думку, працювати в команді тощо.

3. Мала академія наук – як форма навчання науково-дослідницького характеру.

Мала академія наук України – це освітня система, яка забезпечує організацію і координацію науково-дослідної діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарошуванню наукового потенціалу країни.

Основні форми роботи в Малій академії наук включають:

- Навчально-дослідницьку діяльність школярів у секціях відділення.
- Науково-практичні конференції.
- Міжнародні наукові проекти.
- Проведення II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України.

Це допомагає створити умови для розвитку науково-дослідницької, експериментальної діяльності у різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва.

Щоб стати учасником Малої академії наук України, ви можете долучитися до їх онлайн-проектів або знайти осередок МАН у своєму регіоні.

Кандидатами у члени МАН можуть стати учні гуртків, секцій, які виявляють здібності при поглибленому вивченні наукових дисциплін поза шкільною програмою, схильні до проведення наукових досліджень, технічної творчості; виступають на конференціях, виставках; є призерами олімпіад.

Вивчаючи історію ви можете працювати над своїм першим стартапом.

Вчителі можуть розвиватися професійно на курсах, семінарах, інтенсивах і воркшопах, які проводяться онлайн і офлайн.

Для детальної інформації у цьому випадку слід звернутися до конкретного осередку МАН у регіоні або вивчити його веб-сайт.

4. Вивчення родоводу – приклад мікроісторичного дослідження.

Вивчення родоводу може бути відмінним прикладом мікроісторичного дослідження. Мікроісторія зосереджується на детальному вивченні конкретних подій, осіб або груп в маленькому масштабі, часто використовуючи детальні архіви та інші джерела.

Вивчення родоводу передбачає детальне дослідження родинних зв'язків та спадковості через кілька поколінь. Це може включати в себе використання усних переказів, історичних записів, генеалогічного аналізу та інших джерел, які можуть підтвердити родинну спорідненість та виявити родовід членів сім'ї.

Цей метод дає можливість глибокого погляду на історичну динаміку та контекст, що впливають на життя окремих особистостей, сімей або невеликих груп. В результаті, ми можемо отримати багатий і деталізований опис життя людей у минулому, що є ключовим елементом мікро- історичного дослідження.

Дослідження родоводу має велике значення з різних точок зору:

1. **Історична перспектива:** Вивчення родоводу допомагає зрозуміти історичний контекст, в якому жили наші предки. Це може допомогти нам краще зрозуміти історичні події та їх вплив на наше життя.

2. **Культурна спадщина:** Родовід допомагає нам зберегти та передати культурну спадщину нашим нащадкам. Це може бути особливо важливо для збереження традицій, обрядів, мови та інших аспектів культури.

3. **Особистий розвиток:** Дослідження родоводу може бути цікавим хобі, яке допомагає розвивати навички дослідження, аналітики та організації.

4. **Спільнота:** Вивчення родоводу може допомогти знайти втрачених родичів або створити нові зв'язки з людьми, які мають спільне коріння.

Як почати дослідження родоводу:

Дослідження родоводу – це захоплюючий процес, який допомагає вам зрозуміти своє коріння та історію своєї сім'ї. Алгоритм роботи такий:

1. **Збір інформації:** Почніть з розмови з вашими близькими родичами. Запитайте їх про їхніх предків, місця народження, дати важливих подій та іншу інформацію.

2. **Пошук джерел:** Перегляньте будь-які сімейні документи, такі як свідоцтва про народження, шлюб, смерть, атестати чи дипломи про освіту, старі листи, фотографії чи альбоми. Це можуть бути важливими джерелами інформації.

3. **Дослідження джерел:** Використовуйте доступ до архівів для отримання більш детальної інформації. Багато архівних матеріалів тепер доступні в Інтернет.

4. **Систематизація даних:** Організуйте знайдену інформацію у вигляд родового дерева.

5. **Терпляче ставлення:** Дослідження родоводу може бути тривалим процесом, тому важливо мати терпляче ставлення.

Пам'ятайте, що кожна сім'я є унікальною, тому ваш проєкт може дещо відрізнитися.

5. Просвітницькі конкурси та історико-патріотичні заходи краєзнавчого спрямування.

У школах можуть проводитися роботи над проєктами, як наприклад «Історія моєї школи – історія мого рідного народу». Це допомагає учням усвідомити нерозривний зв'язок, єдність історії свого села чи міста з історією та сьогоденням країни.

Приклад заходів можна взяти з діяльності Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. Центр проводить різноманітні заходи, включаючи просвітницькі конкурси та історико-патріотичні заходи краєзнавчого спрямування. Центр координує роботу закладів освіти з питань національно-патріотичного виховання та краєзнавства, організовує Всеукраїнські заходи цих напрямків (конкурси, змагання, акції, конференції, семінари-тренінги тощо) і надає методичний і організаційний супровід.

Щоб взяти участь у просвітницьких конкурсах та історико-патріотичних заходах краєзнавчого спрямування потрібно зробити наступне:

1. **Дослідження:** Перш за все, потрібно дослідити, які конкурси та заходи проводяться. Ви можете знайти цю інформацію на сайтах освітніх установ та організацій.

2. **Реєстрація:** Після вибору конкурсу або заходу, вам потрібно зареєструватися. Умови реєстрації можуть варіюватися в залежності від конкретного заходу.

3. **Підготовка:** Потрібно підготуватися до конкурсу або заходу. Це може включати розробку проєкту, підготовку презентації тощо.

4. **Участь:** Нарешті, потрібно взяти участь у конкурсі або заходу. Це може включати презентацію вашого проєкту, обговорення з іншими учасниками тощо.